

B. Juhász Erzsébet

GERE ISTVÁN: KÉSŐN, MÁSHOL,
KORÁN, MÁSKOR...

Több radikális és finom megoldás társul egymáshoz Gere István *Későn, máshol, korán, máskor...* című kötetében. Gyanakvást kelthet spontaneitása, s bizonyosságot számos konkrét, tudatos megoldása. Ízlést, türelmet kipróbáló írásmód az övé, kockázatot önmaga kedvtelésére és mások kísérletező kedvű befogadói passziójára. Kiválasztható viszont mindig az a szöveg- és ízléscsoport, amely jellemezheti a szerzőt, de igazolhatja az iránta érdeklődő olvasót is. A könyvet Tarján Tamás ajánló szövege kíséri, aki Gere Istvánt a „magyar valóság” riporterének tekinti és dicséri „kemény realizmusát”. Úgy véli, hogy a tárcanovella legjobb hazai hagyományát is folytatja. A kötet e szövegutalajdonságai által képes a szerző- és szöveg iránti egyenletes érdeklődést fenntartani. Kettős szimpátiát vált ki Gere István: egyrészt tapasztalt, finom megfigyelőnek mutatkozik, másrészt olyan szerzőnek, aki képes változatos technikai megoldásokkal dolgozni. A tapasztalt magatartás változatlan minőségű jelenlétnek tűnik. A *személytelenség*, vonatkozzék az a közlő írónarrátorra, vagy az általa megalkotott szereplőkre, helyzetekre, megszokott lehet, de ha ebbe némi kísérletező kedvel közvetettséget, váltakozó ritmusú informátori szerkezetet iktat be, különlegesebb. Így azt a hatást kelti, mintha az információértékű fontos tényeket csak véletlenül ejtené el. A fontosnak bemutatott férfi szereplőt (Későn, máshol, korán, máskor...) egy kéregető öregasszony dicséri meg s titulálja „jó ember”-nek. A közbevetés látszólag a főszöveget állítja meg, s csak később, a szöveg-váltakozás szintjén, kapja meg fontosabb jelentését. A szöveg közbevetésekből és kitérésekből épül fel. A „saját” szereplői szöveg is legalább két rétegű, rejtett és nyílt, vagyis amit némán gondol és amit hangosan közöl. Több elemből, „saját” és „közbevetett” elemekből, konkrét és bagatellizált tényekből, jelentéktelennek tetsző megfigyelésekből alakítja a szöveget. Az eredmény, a közhelyszerű történet, talán nem is olyan fontos Gere Istvánnak, mint az a mód, ahogy előállítja. A szabálytalan érzelmi háromszögtörténetben (*Későn, máshol, korán, máskor...*) egy férfi bizonytalanodik a döntés előtt két asszony között. Az egyik asszony beteg, a töredékes kórházi beszélgetés árulja el praktikusán bensőséges viszonyukat, a másik asszony egészséges, kevésbé esendő. Az egyik nő a humánus, a másik nő a szenvedélyes érzelmeket váltja ki a férfiból. A hármójuk közötti reláció lassú, késleltetett ritmus-

ban válik nyilvánvalóvá, egyik sem megcsalt asszony igazán, egyik sem feleség a férfi életében, a férfi amúgy is inkább olyan típus, hogy ő vendégeskedik szívesen, ügyeletes „jó emberként” mások sorsában, életében. A férfi a beteg asszony mellett marad, katarzis nélküli, egykedvű állapot ez is, veszületett jelentéktelenségén mit sem változtat.

Sokféle Gere István kötete, kísérletező kedvel próbálja ki a lehetőségeket. Tartalmaz esemény-, poén- és szocionovellákat, egyjelentésű és többjelentésű írásokat, direkt és körülményes formákat, humoros, ironikus és groteszk tónusokat.

Témái, időzónái és szereplőtípusai szintén változatosak. Tudatosan nem ígér tartalmi vagy stílusbeli összhangot, egységes technikai megoldást. Azt a szabadságot választja, ami egyensúlyozó veszélyeket is rejt, az ötlethez, a tapasztalathoz, egy-egy erőteljes szereplői karakterhez illeszti a konkrét formai, de még a jelentésbeli kifejezőmódot is. A szerkesztés szabályait sem erőlteti túlzottan, magányos írásokat közöl egy szerzői név alatt, az ötvenes évek gyermektudatát, paradox, kifordított eseményeit, a kiskatona lány- és szeximádatát, a felnőtt férfi érzelmi ingadozását, az alkoholista tanár parodisztikus természetességét, az utcaseprővé változott mérnök balsorsát, a természetes szegénység viseletét, a bűnözés reális változatait, a véletlen, de nemtörődöm baleset döbbenetét. A felsorolás folytatható lenne persze, hiszen ahány novella, annyi variáns. Hol esetlegesnek, hol pedig természetesnek tűnnek az elbeszélés és riportváltozatok. Vállalt egyszerűséggel mutatkozik meg a szerző minden választott lehetőségében, nem menekül a szereplői tudatlanság elől sem, nem áll mögéje, nem súg neki, csak az életformáját mutatja meg. Akik föntől indulnak, azokat is lehúzza (tanár, mérnök, polgári családapa), mintha csak akkor lenne érdekes számára, ha már kisiklott az életük, érdeklődése szociálisan a legelső határokat súrolja, egy-egy szereplője a kukák mélyében kotorászva keresi megélhetését, s szereplői nem fogják fel tragikus helyzetüket.

Gere István ironizál, de nem dramatizál, legyen az súlyos betegség, baleset, gyilkosság. Mintha nemcsak a sorsok, az események, de az emberek között sem lennének különbségek, bár végleteknek látszanak. A skála azonban végtelennek tetszik aki ma rendezettnek véli helyzetét, holnap lecsúszhat, vétlen gázolóvá válhat, cserben hagyhatja korábban biztosnak hitt erkölcsi érzéke.

A sokféle, egymástól gyakran nagyon különböző írások külön-külön nézve csaknem minden esetben

nélkülözök az átható életbölcseletet, létfilozófiát, ha elejt egy-egy ilyen gondolatot, nem hagyja kibontakozni, maga a negligálja. A kötet együttese talán éppen ezért kelt olyan hatást, hogy képes e megfordított értékrend által relativizálni mindazt, ami más felfogásban fontos, magasztos vagy tragikus lehetne.

Gere István mintha a siker fonákjára lenne kíváncsi, mit visel el az érdeklődés, az ízlés szűkebb és szélesebb skálája. Türelmep próbáló találkozásra invitál, ha valaki tetszése szerint kiválasztja a szerinte legjobbnak tartható elbeszéléseket, önmagára is mutat egyben. Ezt a visszaigazoló variációsort állíthatnánk fel, ha tartalmi, kifejezésbeli technikáját, finomságait tekintve kiemelnénk a *Két születésnap, két karácsony, Sziget, a Színház, a Későn, máshol, korán, máskor...*, *Minusz* című novellákat. Ezek közelébe helyezhető a nyersebb kidolgozású *Kimenő, Körjárat, Szoba kiadó, Mit építünk, Apuka?* A stilizált, talán élő előadásra szánt parodisztikus szövegbravúrok (*Életem párja, A cserejézusok eleddig eltitkolt, de megbízható története az első század elejéről*) az egyszerűségtől, a kifinomult természetességtől kerülnek távolabb, s megnövelik a tetszés kockázatát.

Mindezt azért említjük, mert a minőségbeli végletek azt a gondolatot is kínálják, mintha Gere István nem hinne az objektív módon meghatározható tehetség gyakoriságában, s önmagára - szimpatikus szerénységgel és fölénytel kijelölt szerepe szerint - a többféle íráskészséget bizonyító lehetőséget szabta volna.

(*Felsőmagyarországi Kiadó. 1999*)

Vilcsék Béla

ÚJSZENZIBILITÁS FELÉ

Takács Tibor: 101 szonett...

„Ki hajdan annyi szívek kulcsa voltál,/ Szonett, aranykulcs, zárd el szívemet, / erősen, hogy csak rokonom nyithassa” - Babits Mihály *Szonettek* című versének részlete mintegy a mottója lehetne Takács Tibor új kötetének, melynek már a címe árulkodó, személyes vallomás: 101 szonett, ami megment az elmúlástól. Hagyománytörténet és értő, érzékeny hozzáállás igénylése, rejtőzködés és megmutatás együttes vágya, a vers, a költészet műfaji kötelmének, formai fegyelmének tudatos vállalása mint végső menedék, gyógyír, fogódzó a világ, az élet kinja és keserve elviseléséhez, a hittel és reménnyel teli életben maradáshoz.

A szonett műfaját az utóbbi időben néhányan már-már temetni kezdték, a folyóiratok és

antológiák közlései ennek ellenére soha nem látott virágzásáról tanúskodnak. A Magyar Műhely hajdani neves szerkesztője például, a vele készített interjú befejezésekként nekiszegezett kérdésre, miszerint mit szól ahhoz, hogy vannak, akik a megváltozott, technikalizálódott világban valamely új elektronikus műfaj művelése helyett továbbra is szonettel írnak papírra ceruzával, nemes egyszerűséggel csak ennyit válaszolt: „Az az ő bajuk.” (Erdélyi Erzsébet-Nobel Iván: „Szépen írni nagyon könnyű: csúnyán kell írni.” Beszélgetés Nagy Pállal, Magyar Napló, 1996. január.) Napjaink költészeti törekvéseit figyelve ugyanakkor az tapasztalható, hogy a kortárs líra legkülönbözőbb képviselői újra és újra a szonett hagyomány folytatásával, a szonettforma megújításával próbálkoznak. Szonettek születnek hagyományos, petrarcai vagy shakespeare-i, manierista-barokk vagy romantikus modorban éppúgy, mint klasszikus versmérték, rímképlet, strófászerkezet ötvözésével vagy lazításával, a tizennégy sor „megfejezésével” vagy éppen „csonkításával”, zártabbá vagy nyíltabbá tételével, eljutva egészen a minimál vagy konkrét szonett végletekig lecsúszított formájáig. Megjelentek azután a szonettből felépített nagyformák-sorozatokat is: a szonettek közül vagy szonettkoszorúkból összefűzött ciklusok, regények, eposzok, többek között Bertók László, Juhász Ferenc, Orbán Ottó, Petőcz András jóvoltából. Takács Tibor könyve e sorba illeszkedik; fontos, nem kevés tanulsággal szolgáló összeállítás.

Az intonáció rendkívül pontos, térben és időben lokalizált: a kert, a ház képe és az ötvenes évein túl járó, az elmúlás tényével szembeütköző költő(i én) léthelyzete.

Ötvenen túl

A telek kétszáz négyszögöl,
a ház harminckét négyzetméter,
az ég fölöttünk kék tükör
álmok páras igézetével.
Szemközt a Kada csúcsa áll,
azon túl Dunakeszi tükröz,
a szigeten Horány, Surány,
idetartoznak életünkhöz.
És lent Szentendre kövei:
házak, tetők, cserepek, tornyok,
itt próbálom megfejteni
életemet, bogozok, bontok:
magányosan, mély sebeimben
ötvenen túl, halálon innen!